

Sygn. akt IV CSK 52/16

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 17 listopada 2016 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Barbara Myszka (przewodniczący, sprawozdawca)
SSN Krzysztof Pietrzykowski
SSN Agnieszka Piotrowska

w sprawie z powództwa małoletniej M. D.
przeciwko Zespołowi Opieki Zdrowotnej w L.
Samodzielnemu Publicznemu Zakładowi Opieki Zdrowotnej
z udziałem interwenienta ubocznego po stronie pozwanej Powszechnego Zakładu
Ubezpieczeń Spółki Akcyjnej w W.
o zapłatę, rentę i ustalenie,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 17 listopada 2016 r.,
skargi kasacyjnej powódki
od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...]
z dnia 7 lipca 2015 r., sygn. akt I ACa .../15,

**uchyla zaskarżony wyrok w części oddalającej powództwo
o zasądzenie kwoty 39 189, 15 zł (trzydzieści dziewięć tysięcy
sto osiemdziesiąt dziewięć złotych 15/100 - pkt I b), oddalającej
apelację powódki w pozostałej części (pkt II) oraz orzekającej
o kosztach procesu (pkt I e, III i IV) i w tym zakresie przekazuje
sprawę Sądowi Apelacyjnemu w [...] do ponownego rozpoznania,**

pozostawiając temu Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania kasacyjnego.

UZASADNIENIE

Małoletnia M. D., w imieniu i na rzecz której działała matka E. D., po ostatecznym sprecyzowaniu żądań pozwu wniosła o zasądzenie od pozwanego Zespołu Opieki Zdrowotnej w L., Samodzielnego Publicznego Zakładu Opieki Zdrowotnej, kwoty 600 000 zł z ustawowymi odsetkami: od kwoty 300 000 zł od dnia 29 maja 2009 r. oraz od pozostałej kwoty 300 000 zł od dnia 25 sierpnia 2014 r. tytułem zadośćuczynienia, kwoty 100 000 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 29 maja 2009 r. tytułem odszkodowania, renty w kwocie 3 430 zł miesięcznie płatnej od maja 2009 r. do dnia 10 - go każdego miesiąca z ustawowymi odsetkami w razie uchybienia terminowi płatności oraz o ustalenie, że pozwany będzie ponosił odpowiedzialność za mogące ujawnić się u powódki w przyszłości skutki uszkodzenia ciała, jakiego doznała w dniu 28 marca 2008 r.

Wyrokiem z dnia 15 października 2014 r. Sąd Okręgowy w [...] zasądził od pozwanego na rzecz powódki kwotę 150 000 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 29 maja 2009 r. tytułem zadośćuczynienia, kwotę 39 189,15 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 29 maja 2009 r. tytułem zwrotu kosztów leczenia oraz rentę w kwocie 1 200 zł miesięcznie płatną od września 2014 r. do dnia 10 - go każdego miesiąca z ustawowymi odsetkami w razie uchybienia terminowi płatności, natomiast w pozostałej części powództwo oddalił.

Po rozpoznaniu sprawy na skutek apelacji obu stron, Sąd Apelacyjny w [...] wyrokiem z dnia 7 lipca 2015 r. zmienił wyrok Sądu Okręgowego w ten sposób, że zasądził od pozwanego na rzecz powódki kwotę 250 000 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 7 lipca 2015 r. tytułem zadośćuczynienia, oddalił powództwo w części dotyczącej kwoty 39 189,15 zł, obniżył zasądzoną rentę za czas od września 2014 r. do czerwca 2015 r. do kwoty 480 zł miesięcznie, oddalił powództwo w części dotyczącej pozostałych świadczeń rentowych za wymieniony okres i ustalił odpowiedzialność pozwanego za mogące ujawnić się u powódki w przyszłości skutki zdarzenia z dnia 28 marca 2008 r., natomiast w pozostałej części obie apelacje oddalił.

Sąd Apelacyjny zaaprobował ustalenia faktyczne Sądu pierwszej instancji i zgodnie z nimi przyjął, że powódka urodziła się w dniu 28 marca 2008 r. na oddziale położniczym pozwanego Zespołu Opieki Zdrowotnej. Około godz. 1.10 E. D. została przyjęta na salę porodową, a około godz. 2.00 rozpoczął się drugi okres porodu. Po urodzeniu główki dziecka położna stwierdziła nieprawidłowe ułożenie barków do płaszczyzny wchodu miednicy kostnej, co stwarzało problem z ich wytoczeniem. Wezwała wówczas lekarza, który pomógł zakończyć poród, uciskając główkę rodzącego się dziecka ku dołowi. Po urodzeniu powódka ważyła 4 950 g i mierzyła 62 cm. Jej stan oceniono jako dobry, lecz następnego dnia stwierdzono uszkodzenie splotu barkowego. W chwili przyjmowania E. D. do szpitala nie dokonano analizy występujących u niej czynników ryzyka porodowego i zakwalifikowano ją do porodu fizjologicznego. Na podstawie tych czynników poród należało natomiast zakwalifikować jako patologiczny i powierzyć opiekę nad rodzącą lekarzowi. Z powodu powikłań, do jakich doszło podczas porodu powódka doznała uszkodzenia prawego splotu barkowego z uszkodzeniem korzeni szyjnych C5 i C6, powodującym niedowład wiotki prawej kończyny górnej.

W dniach od 1 do 3 kwietnia 2008 r. powódka przebywała na oddziale niemowlęcej patologii noworodka szpitala dziecięcego w [...], gdzie rozpoznano u niej porażenie prawego splotu barkowego, a w dniach od 6 do 16 maja 2008 r. - na oddziale patologii noworodka i niemowlęcia szpitala w D. W dniu 5 czerwca 2008 r. została przyjęta do dalszego leczenia w poradni rehabilitacji w [...].

W dniu 2 lipca 2008 r. powódka została poddana operacji, polegającej na pobraniu dwóch nerwów łydkowych i ich przeszczepieniu w miejsce korzeni przednich nerwów rdzeniowych szyjnych C5 i C6, którą przeprowadzono w Instytucie Ręki Chirurgii Dłoni, Łokcia i Ramienia w Paryżu.

Po powrocie do Polski była poddawana leczeniu usprawniającemu w poradniach rehabilitacji w [...] i w [...], na oddziale rehabilitacji szpitala w [...], na oddziale wad postawy, skolioz i rehabilitacji schorzeń narządu ruchu dla dzieci i młodzieży w K. (w dniach od 24 kwietnia do 21 maja 2012 r. i od 10 stycznia do 11 lutego 2013 r.), w pediatrycznym centrum rehabilitacji R. w [...] (w latach 2008 – 2014), w centrum fizjoterapii i wspomagania rozwoju J. S. „M.” w W. (w latach 2008

– 2010), w gabinecie rehabilitacji G. G. w O. (w latach 2008 - 2011), w centrum rozwoju i pomocy psychologiczno-pedagogicznej P. w B. (w latach 2010 - 2011), w gabinecie rehabilitacji „M.” w D. (w 2011 r.) oraz w gabinecie usług rehabilitacyjnych w L. (od 2013 r.). Korzystała też z zajęć i ćwiczeń na basenie.

Po operacji u powódki pozostały blizny szyi, prawego barku oraz obu podudzi, które nie kwalifikują się do korekty chirurgicznej. Związany z tym trwały uszczerbek na zdrowiu z powodu oszpecenia wynosi 30%. Z kolei trwały uszczerbek na zdrowiu z racji uszkodzenia splotu barkowego i porażenia nerwów obwodowych wynosi 20%, a z powodu hipoplazji powodującej asymetrię postawy ciała, osłabienie lewej kończyny i upośledzenie rozwoju kończyny w zakresie ruchów precyzyjnych - 15%.

Orzeczeniem Powiatowego Zespołu do Spraw Orzekania o Niepełnosprawności w [...] z dnia 28 września 2012 r. powódka została zaliczona do osób niepełnosprawnych od urodzenia. Powódka wymaga leczenia usprawniającego, zaopatrzenia w przedmioty ortopedyczne, środki i pomoce techniczne ułatwiające funkcjonowanie oraz korzystania z systemu środowiskowego wsparcia samodzielnej egzystencji w postaci usług socjalnych, opiekuńczych, terapeutycznych i rehabilitacyjnych. Konieczny jest również stały współdział opiekuna w procesie leczenia, rehabilitacji i edukacji. Samodzielne ubieranie się sprawia powódce trudności. Z tytułu niepełnosprawności powódka otrzymuje zasiłek pielęgnacyjny w kwocie 153 zł miesięcznie.

Koszty rehabilitacji powódki ponoszą jej rodzice oraz Fundacja Splotu Ramiennego w [...]. Dzięki apelom o pomoc rodzice powódki w okresie od dnia 20 maja 2008 r. do dnia 15 czerwca 2010 r. zgromadzili na koncie fundacji kwotę 65 317,63 zł. Na operację i rehabilitację powódki fundacja przeznaczyła kwotę 64 357,07 zł. Łączny koszt leczenia powódki, jej rehabilitacji, wydatków na dojazdy i pobyty poza miejsce zamieszkania w okresie od 2008 do czerwca 2014 r. wyniósł kwotę 81 256,53 zł, a dodatkowo koszt pobytu w Paryżu - kwotę 6 838,31 euro.

Powódka przez cały czas jest poddawana rehabilitacji, której koszt w zakresie niepokrywanym przez Narodowy Fundusz Zdrowia wynosi około 1000 zł miesięcznie. Koszt leków, które powinna przyjmować wynosi około 200 zł

miesięcznie. Powódka uczęszcza do przedszkola, ponieważ odroczone jej obowiązki szkolne ze względu na prognozowane liczne nieobecności związane z zajęciami rehabilitacyjnymi. W piśmie posługuje się prawą ręką, dostrzega jednak, że jest mniej sprawna od rówieśników.

Pismem z dnia 11 maja 2009 r., doręczonym dnia 14 maja 2009 r., pozwany został wezwany do zapłaty powódce w terminie 14 dni kwot: 200 000 zł z tytułu zadośćuczynienia, 100 000 zł z tytułu odszkodowania i 1 500 zł miesięcznie z tytułu renty.

Sąd Apelacyjny podzielił stanowisko Sądu pierwszej instancji, że przyczyną uszkodzenia splotu barkowego u powódki było nierozpoznanie niewspółmierności barkowej i wadliwa kwalifikacja matki powódki do porodu fizjologicznego zamiast patologicznego, spowodowane zawinionymi zaniechaniami osób przyjmujących poród w pozwanym szpitalu. Zaaprobował też powołaną przez Sąd pierwszej instancji podstawę prawną odpowiedzialności pozwanego za skutki zawinonego uszkodzenia ciała (art. 430 w związku z art. 471 k.c.).

Oceniając podniesiony w apelacji powódki zarzut błędnego uznania kwoty 150 000 zł za odpowiednią tytułem zadośćuczynienia za doznaną krzywdę, Sąd Apelacyjny zauważył, że Sąd pierwszej instancji opisał rodzaj obrażeń doznanych przez powódkę, tok jej leczenia i rehabilitacji oraz związane z tym cierpienia i inne niedogodności. Dostrzegł też, że w wyniku dotychczasowego leczenia uzyskano znaczną poprawę stanu zdrowia powódki, jednak nie zniesiono skutków uszkodzenia splotu ramiennego. Sąd Apelacyjny podkreślił, że krzywda została wyrządzona w pierwszym dniu życia powódki oraz że z konsekwencjami tej krzywdy będzie ona musiała zmagać się przez całe życie. Ze względu na konieczność stałej i czasochłonnej rehabilitacji została nieodwracalnie pozbawiona tego, co potocznie określa się jako beztróskie dzieciństwo. Skutkiem doznanych obrażeń są również ograniczenia, którym będzie podlegała w przyszłości, przejawiające się w braku możliwości zdobycia określonego rodzaju wykształcenia i wykonywania niektórych zawodów, uprawiania pewnych rodzajów sportu czy realizacji niektórych zainteresowań. Zdaniem Sądu Apelacyjnego, odpowiednim zadośćuczynieniem za krzywdę, jakiej doznała powódka jest kwota

250 000 zł. Ze względu na to, że przez cały czas toczącego się postępowania powódka była poddawana zabiegom medycznym i rehabilitacji, pełny obraz rozmiaru doznanej przez nią krzywdy ujawnił się dopiero w chwili wyrokowania. W tej sytuacji „...art. 481 § 1 k.c. nie dawał podstaw do zasądzenia od ustalonego w niniejszej sprawie zadośćuczynienia odsetek od innej chwili niż chwila wyrokowania...”.

Odnosząc się do zarzutów dotyczących zwrotu kosztów leczenia powódki oraz zasądzonej na jej rzecz renty, podniesionych w apelacjach stron, Sąd Apelacyjny zauważył, że na mocy postanowienia tego Sądu z dnia 23 lutego 2010 r. powódce udzielono zabezpieczenia roszczenia przez zobowiązanie pozwanego do płacenia na jej rzecz renty w kwocie 720 zł miesięcznie począwszy od dnia 1 czerwca 2009 r. z przeznaczeniem na wydatki związane z leczeniem. Wykonując to postanowienie pozwany w okresie do dnia 10 czerwca 2015 r. zapłacił powódce kwotę 52 560 zł, która powinna być uwzględniona przy wyrokowaniu. Nie powinny natomiast podlegać rekompensacie - jak trafnie uznał Sąd pierwszej instancji – wydatki na leczenie poniesione przez Fundację Splotu Ramiennego w [...]. W dotychczasowym orzecznictwie przyjmowano, że uprawnionym do żądania naprawienia szkody majątkowej, będącej konsekwencją uszkodzenia ciała lub wywołania rozstroju zdrowia, jest wyłącznie podmiot bezpośrednio poszkodowany. Pogląd ten - stwierdził Sąd Apelacyjny – został jednak wyrażony w sprawach, w których osobą ponoszącą koszty leczenia był najbliższy członek rodziny poszkodowanego, z reguły pozostający z nim we wspólnym gospodarstwie domowym, na którym ciążył obowiązek alimentacyjny wynikający z pokrewieństwa. Po otrzymaniu odszkodowania poszkodowany miał więc realną możliwość zwrócenia wydatków wyłożonych w trakcie leczenia przez osoby trzecie. Takiej możliwości nie ma natomiast powódka, gdyż kwota zrefundowana przez fundację pochodziła z wpłat licznych ofiarodawców, w tym także anonimowych. Pogląd wyrażony w dotychczasowym orzecznictwie nie jest zatem adekwatny do stanu faktycznego niniejszej sprawy.

W konsekwencji Sąd Apelacyjny uznał, iż brak podstaw do przyznania powódce kwoty 39 189,15 zł, stanowiącej różnicę między ustalonymi przez Sąd pierwszej instancji ogólnymi kosztami leczenia powódki w kwocie 104 506,53

zł (tj. 81 256,53 zł + 23 250 zł jako równowartość kwoty 6 838,31 euro) a otrzymaną z fundacji kwotą 65 317,63 zł. Kwota zasądzona z tego tytułu przez Sąd pierwszej instancji jest bowiem niższa od łącznej kwoty świadczeń wypłaconych powódce w analogicznym okresie z tytułu zabezpieczenia.

Za nieuzasadnione Sąd Apelacyjny uznał również żądanie renty w kwocie 1 200 zł miesięcznie za okres od września 2014 r. do czerwca 2015 r., ponieważ przeważającą część kosztów leczenia i rehabilitacji powódki w tym okresie rekompensowały kwoty wypłacone przez fundację i przez pozwanego na podstawie udzielonego zabezpieczenia. Z tej przyczyny Sąd Apelacyjny obniżył zasądzoną przez Sąd pierwszej instancji rentę za czas do czerwca 2015 r. do kwoty 480 zł miesięcznie, natomiast rentę w kwocie 1 200 zł miesięcznie poczynając od lipca 2015 r. uznał za niewygórowaną. Za zasadne uznał też żądanie ustalenia odpowiedzialności pozwanego za szkody przyszłe, gdyż obecnie nie można przewidzieć, czy u powódki nie pojawią się objawy skoliozy, których leczenie będzie połączone z wydatkami.

W skardze kasacyjnej od wyroku Sądu Apelacyjnego powódka, powołując się na podstawę określoną w art. 398³ § 1 pkt 1 k.p.c., wniosła o uchylenie zaskarżonego wyroku w części oddalającej żądanie zasądzenia ustawowych odsetek od kwoty 250 000 zł za czas od dnia 29 maja 2009 r. do dnia 6 lipca 2015 r. (pkt I lit a), oddalającej apelację powódki w zakresie żądania kwoty 350 000 zł z ustawowymi odsetkami: od kwoty 50 000 zł od dnia 29 maja 2009 r. oraz od kwoty 300 000 zł od dnia 25 sierpnia 2014 r. z tytułu zadośćuczynienia (pkt II) i oddalającej powództwo oraz apelację powódki w zakresie żądania kwoty 47 440 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 29 maja 2009 r. z tytułu odszkodowania (pkt I lit. b i pkt II) i orzeczenie co do istoty sprawy przez zasądzenie od pozwanego na rzecz powódki: ustawowych odsetek od kwoty 250 000 zł za okres od dnia 29 maja 2009 r. do dnia 6 lipca 2015 r., kwoty 350 000 zł z ustawowymi odsetkami: od kwoty 50 000 zł od dnia 29 maja 2009 r. oraz od kwoty 300 000 zł od dnia 25 sierpnia 2014 r. i kwoty 47 440 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 29 maja 2009 r., ewentualnie przekazanie sprawy w odnośnym zakresie do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Kwestionując prawidłowość zaskarżonego wyroku w części oddalającej apelację dotyczącą żądania kwoty 350 000 zł z ustawowymi odsetkami: od kwoty 50 000 zł od dnia 29 maja 2009 r. i od kwoty 300 000 zł od dnia 25 sierpnia 2014 r. z tytułu zadośćuczynienia pieniężnego za doznaną krzywdę oraz żądania ustawowych odsetek od zasądzonej tytułem zadośćuczynienia kwoty 250 000 zł za czas od dnia 29 maja 2009 r. do dnia 6 lipca 2015 r., skarżąca wskazała na naruszenie przepisów art. 445 § 1 w związku z art. 444 § 1 k.c. przez nieuwzględnienie przyjętych kryteriów ustalania wysokości zadośćuczynienia i przyznanie z tego tytułu rażąco niskiej kwoty oraz art. 481 § 1 w związku z art. 455 k.c. przez naruszenie reguły, zgodnie z którą pozwany powinien spełnić świadczenie niezwłocznie po wezwaniu go do zapłaty.

W związku z zarzutem błędnej wykładni art. 445 § 1 w związku z art. 444 § 1 k.c. i odwołaniem się do kryteriów ustalania wysokości zadośćuczynienia pieniężnego za doznaną krzywdę trzeba przypomnieć, że kryteria te były już niejednokrotnie przedmiotem rozważań Sądu Najwyższego. Analizując je, Sąd Najwyższy podkreślał, że podstawowe znaczenie dla ustalenia wysokości odpowiedniej sumy, o której mowa w art. 445 § 1 k.c., ma rozmiar doznanej krzywdy, zadośćuczynienie ma bowiem na celu naprawienie szkody niemajątkowej, wyrażającej się doznaną krzywdą w postaci cierpień fizycznych i psychicznych. Nie dający się ściśle wymierzyć charakter krzywdy sprawia, że ustalenie jej rozmiaru, a tym samym i wysokości zadośćuczynienia, zależy od oceny sądu, która powinna uwzględniać całokształt okoliczności danej sprawy. Przy ustalaniu rozmiaru cierpień powinny być uwzględniane zobiektywizowane kryteria oceny, odniesione jednak do indywidualnych okoliczności danego wypadku. Każdorazowo trzeba zatem brać pod rozwagę całokształt okoliczności, w tym: rozmiar cierpień fizycznych i psychicznych, ich nasilenie i czas trwania, nieodwracalność następstw wypadku (kalectwo, oszpecenie), szanse na przyszłość, poczucie nieprzydatności społecznej, bezradność życiową oraz inne czynniki podobnej natury. Trzeba jednak uwzględnić też potrzebę utrzymania wysokości zadośćuczynienia w rozsądnych granicach, odpowiadających aktualnym warunkom i przeciętnej stopie życiowej społeczeństwa, z tym że powołanie się na tę potrzebę nie może prowadzić do

podważenia kompensacyjnej funkcji zadośćuczynienia (zob. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 10 października 1967 r., I CR 224/67, OSNCP 1968, nr 6, poz. 107, z dnia 19 sierpnia 1980 r., IV CR 283/80, OSNCP 1981, nr 5, poz. 81, z dnia 10 grudnia 1997 r., III CKN 219/97, M. Prawn. 2011, nr 17, s. 948, z dnia 9 stycznia 1998 r., III CKN 301/97, nie publ., z dnia 20 marca 1998 r., II CKN 650/97, nie publ., z dnia 11 lipca 2000 r., II CKN 1119/98, nie publ., z dnia 12 października 2000 r., IV CKN 128/00, nie publ., z dnia 20 marca 2002 r., V CKN 909/00, nie publ., z dnia 12 września 2002 r., IV CKN 1266/00, nie publ., z dnia 6 czerwca 2003 r., IV CKN 213/01, nie publ., z dnia 29 września 2004 r., II CK 531/03, nie publ., z dnia 30 stycznia 2004 r., I CK 131/03, OSNC 2005, nr 2, poz. 40, z dnia 28 czerwca 2005 r., I CK 7/05, nie publ., z dnia 20 kwietnia 2006 r., IV CSK 99/05, OSP 2009, nr 4, poz. 40, z dnia 9 listopada 2007 r., V CSK 245/07, OSNC-ZD 2008, nr D, poz. 95, z dnia 14 lutego 2008 r., II CSK 536/07, OSP 2010, nr 5, poz. 47, z dnia 26 listopada 2009 r., III CSK 62/09, OSNC-ZD 2010, nr C, poz. 80, z dnia 28 stycznia 2010 r., I CSK 244/09, nie publ., z dnia 17 września 2010 r., II CSK 94/10, OSNC 2011, nr 4, poz. 44, z dnia 7 lipca 2011 r., II CSK 682/10, nie publ., z dnia 19 stycznia 2012 r., IV CSK 221/11, nie publ., z dnia 6 lipca 2012 r., V CSK 332/11, nie publ. i z dnia 12 lipca 2012 r., I CSK 74/12, nie publ.).

Z kolei w związku z zarzutem błędnej wykładni art. 481 § 1 w związku z art. 455 k.c. trzeba przypomnieć, że, zgodnie z przyjętą w prawie cywilnym zasadą, dłużnik popada w opóźnienie, jeżeli nie spełnia świadczenia w terminie, w którym stało się ono wymagalne. Termin spełnienia świadczenia wyznacza przede wszystkim treść zobowiązania. Może on też wynikać z właściwości zobowiązania. Jeżeli nie można go oznaczyć według żadnego z tych kryteriów, zobowiązanie ma charakter bezterminowy, a o przekształceniu go w zobowiązanie terminowe decyduje wierzyciel przez wezwanie dłużnika do wykonania (art. 455 k.c.). Z chwilą nadejścia terminu spełnienia świadczenia roszczenie wierzyciela staje się wymagalne, a w zależności od tego czy dłużnik odpowiada, czy nie odpowiada za uchybienie terminowi, skutek uchybienia przybiera postać opóźnienia lub zwłoki (art. 481 § 1 lub art. 476 k.c.).

Do końca lat osiemdziesiątych ubiegłego stulecia Sąd Najwyższy przyjmował jednolicie, że obowiązek niezwłocznego spełnienia świadczenia w postaci zadośćuczynienia za krzywdę wynikłą z uszkodzenia ciała lub wywołania rozstroju zdrowia powstaje po wezwaniu dłużnika oraz że od tego momentu należą się wierzycielowi odsetki za opóźnienie. Podkreślał przy tym, że wskazany sposób określenia terminu spełnienia świadczenia wynika z charakteru zadośćuczynienia, którego wysokość zależna jest od oceny rozmiaru doznanej krzywdy ze swej istoty trudno wymiernej i zależnej od szeregu okoliczności związanych z następstwami uszkodzenia ciała lub rozstroju zdrowia (zob. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 18 września 1970 r., II PR 257/70, OSNCP 1971, nr 6, poz. 103 i z dnia 22 maja 1980 r., II CR 131/80, OSNCP 1980, nr 11, poz. 223).

Z początkiem lat dziewięćdziesiątych, na skutek inflacji związanej ze zmianą ustroju społeczno-gospodarczego, została znacznie podwyższona wysokość odsetek ustawowych. Sąd Najwyższy podkreślał, że odsetki ustawowe, od dnia wejścia w życie rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 10 marca 1989 r. w sprawie określenia wysokości odsetek ustawowych i maksymalnych (Dz. U. Nr 16, poz. 84) - obok tradycyjnych funkcji - mają także charakter waloryzacyjny (zob. uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 8 lipca 1993 r., III CZP 80/93, OSP 1994, nr 3, poz. 50 oraz wyrok Sądu Najwyższego z dnia 16 września 1993 r., I PRN 70/93, OSNCP 1994, nr 5, poz. 113). Zwracał uwagę, że w sprawach o naprawienie szkody – w razie przyjęcia cen z daty ustalenia odszkodowania (art. 363 § 2 k.c.) i zastosowania art. 481 § 1 w związku z art. 455 k.c. - dłużnik świadczyłby dwukrotnie z jednego zobowiązania: należność główną obejmującą zwaloryzowane odszkodowanie i odsetki zawierające także kwotę odpowiadającą wzrostowi cen. Problem ten nie był rozstrzygany jednolicie, przeważał jednak pogląd, że zasądzenie odszkodowania według cen z daty wyrokowania może uzasadniać przyznanie odsetek dopiero od tej daty, ponieważ ustalone na bardzo wysokim poziomie odsetki ustawowe pełnią funkcję waloryzacyjną i taką samą funkcję spełnia zasada ustalania odszkodowania według cen z daty wyrokowania. Sąd Najwyższy zastrzegał równocześnie, że zasada przewidziana w art. 363 § 2 k.c. nie wyłącza ustalenia w danym wypadku odszkodowania według cen z daty, w której powinno ono być spełnione i zasądzenia go wraz z odsetkami od tej daty

(zob. uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 6 września 1994 r., III CZP 105/94, OSNC 1995, nr 2, poz. 26 oraz wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 12 grudnia 1995 r., II CRN 181/95, Prok. i Pr. – wkł. 1996, nr 6, s. 43, z dnia 29 stycznia 1997 r., I CKU 60/96, nie publ., z dnia 10 lutego 2000 r., II CKN 725/98, OSNC 2000, nr 9, poz. 158, z dnia 15 stycznia 2004 r., II CK 352/02, nie publ.).

Argumentacja ta była przytaczana także w sprawach o zadośćuczynienie pieniężne za doznaną krzywdę. Sąd Najwyższy zauważał wprawdzie, że nie można określać wysokości zadośćuczynienia wprost na podstawie cen, niemniej przy ustalaniu zadośćuczynienia trzeba uwzględniać m.in. aktualny stan stosunków majątkowych w społeczeństwie, który łączy się z problemem cen. To zaś oznacza, że określone w art. 363 § 2 k.c. zasady ustalania odszkodowania w drodze analogii mają zastosowanie przy ustalaniu odpowiedniej sumy z tytułu zadośćuczynienia za doznaną krzywdę. W konsekwencji, w orzecznictwie Sądu Najwyższego dominował pogląd, że w razie ustalenia wysokości zadośćuczynienia według stanu rzeczy istniejącego w chwili zamknięcia rozprawy uzasadnione jest przyznanie odsetek od chwili wyrokowania, przyznanie ich bowiem za okres poprzedzający wyrokowanie prowadziłoby do nieuzasadnionego uprzywilejowania wierzyciela kosztem dłużnika (zob. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 8 grudnia 1997 r., I CKN 361/97, nie publ., z dnia 9 stycznia 1998 r., III CKN 301/97, nie publ., z dnia 4 września 1998 r., II CKN 875/97, nie publ., z dnia 20 marca 1998 r., II CKN 650/97, nie publ., z dnia 4 września 1998 r., II CKN 875/97, nie publ., z dnia 9 września 1999 r., II CKN 47/98, nie publ., z dnia 27 marca 2001 r., IV CKN 297/00, nie publ., z dnia 23 stycznia 2002 r., II CKN 604/99, nie publ., z dnia 18 kwietnia 2002 r., II CKN 605/00, nie publ., z dnia 11 października 2002 r., I CKN 1065/00, nie publ., z dnia 11 marca 2003 r., V CKN 1723/00, nie publ., z dnia 30 października 2003 r., IV CK 130/02, nie publ., z dnia 18 listopada 2003 r., II CK 235/02, nie publ., z dnia 4 lutego 2005 r., I CK 569/04, nie publ. i z dnia 27 września 2005 r., I CK 256/05, Wspólnota 2005, nr 22, s. 43).

W niektórych orzeczeniach Sąd Najwyższy zastrzegał, że ze względu na trudno wymierny charakter świadczenia, jakim jest zadośćuczynienie pieniężne za doznaną krzywdę, należy pozostawić sądowi orzekającemu swobodę w ustalaniu daty wymagalności odsetek. Sąd, biorąc pod uwagę konkretne

okoliczności sprawy, powinien ocenić, czy kompensacyjna funkcja zadośćuczynienia zostanie zrealizowana przez zasądzenie odsetek od dnia wezwania do zapłaty, czy też od dnia wyrokowania. Zasądzenie odsetek od daty późniejszej niż data wezwania do zapłaty, zwłaszcza gdy następuje to dopiero od daty wyrokowania, może być przy tym uzasadnione tylko wtedy, gdy przyznana przez sąd suma zadośćuczynienia w pełnym zakresie pokrywa na dzień wyrokowania powstałą szkodę niemajątkową, w tym także inflację (zob. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 11 czerwca 1999 r., II CKN 405/98, nie publ. i z dnia 29 maja 2000 r., III CKN 806/98, nie publ.).

Argumenty nawiązujące do waloryzacyjnej funkcji odsetek z czasem utraciły swą aktualność, ponieważ wysokość odsetek ustawowych uległa znacznemu obniżeniu. Odsetki za opóźnienie w spełnieniu świadczenia pieniężnego, po obniżeniu ich wysokości, pełnią już tylko swoje tradycyjne funkcje. Z tej przyczyny w orzecznictwie Sądu Najwyższego dominuje ostatnio pogląd, że obowiązek niezwłocznego spełnienia świadczenia w postaci zadośćuczynienia powstaje po wezwaniu dłużnika oraz że od tej chwili należą się wierzycielowi odsetki za opóźnienie (zob. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 22 lutego 2007 r., I CSK 433/06, nie publ., z dnia 14 stycznia 2011 r., I PK 145/10, OSNP 2012, nr 5-6, poz. 66, z dnia 8 lutego 2012 r., V CSK 57/11, nie publ., z dnia 29 sierpnia 2013 r., I CSK 667/12, nie publ. i z dnia 2 kwietnia 2015 r., I CSK 169/14, nie publ.). Uzasadniając to stanowisko Sąd Najwyższy podkreślał, że zasądzenie odsetek, które nie pełnią funkcji waloryzacyjnej, od chwili wyrokowania prowadziłoby w istocie do ich umorzenia za okres sprzed daty wyroku i byłoby nieuzasadnionym uprzywilejowaniem dłużnika. Mogłoby też skłaniać go do jak najdłuższego zwlekania z dobrowolnym uiszczeniem choćby części kwoty żądanej z tytułu zadośćuczynienia w oczekiwaniu na orzeczenie sądu, znoszące obowiązek zapłaty odsetek za wcześniejszy okres.

Podzielając jednolicie przyjmowaną w orzecznictwie Sądu Najwyższego wykładnię art. 445 § 1 k.c. oraz dominujące w ostatnim czasie stanowisko w kwestii stosowania w sprawach o zadośćuczynienie pieniężne za doznaną krzywdę art. 481 § 1 w związku z art. 455 k.c., trzeba zauważyć, że w okresie objętym skargą kasacyjną wysokość odsetek ustawowych kształtowała się na poziomie 8% - 13%.

W okresie od dnia 15 grudnia 2008 r. do dnia 22 grudnia 2014 r. wynosiła 13% w stosunku rocznym (§ 1 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 4 grudnia 2008 r. w sprawie określenia wysokości odsetek ustawowych, Dz.U. Nr 220, poz. 1434), a od dnia 23 grudnia 2014 r. do dnia 31 grudnia 2015 r. – 8% w stosunku rocznym (§ 1 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 16 grudnia 2014 r. w sprawie wysokości odsetek ustawowych, Dz.U. z 2014 r., poz. 1858). Oznacza to, że odsetki ustawowe nie miały już w tym czasie charakteru waloryzacyjnego.

Z wywodów zawartych w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku wynika, że - w ocenie Sądu Apelacyjnego – zasądzona przez Sąd pierwszej instancji z tytułu zadośćuczynienia kwota 150 000 zł nie była sumą odpowiednią w rozumieniu art. 445 § 1 k.c. i powinna być podwyższona do kwoty 250 000 zł. Uszło jednak uwagi Sądu Apelacyjnego, że - oddalając równocześnie powództwo o odsetki od zasądzonej kwoty 150 000 zł za czas od dnia 29 maja 2009 r. do dnia 6 lipca 2015 r. – w istocie rozstrzygnął o zadośćuczynieniu na niekorzyść skarżącej. Zsumowane za wspomniany okres ustawowe odsetki od zasądzonej przez Sąd pierwszej instancji kwoty 150 000 zł przekraczały bowiem kwotę, o którą Sąd Apelacyjny podwyższył sumę zadośćuczynienia.

Ustalając wysokość odpowiedniej sumy z tytułu zadośćuczynienia Sąd Apelacyjny - co trafnie podnosi skarżąca - nie rozważył wszystkich przyjmowanych w orzecznictwie kryteriów rzutujących na tę formę rekompensaty. Nawiązał wprawdzie do tych kryteriów w motywach zaskarżonego wyroku, ale skoncentrował się przede wszystkim na porównywaniu kwot zasądzonych tytułem zadośćuczynienia w innych sprawach. Nie można wprawdzie całkowicie abstrahować od praktyki sądowej, jednak muszą być równocześnie rozważone i odniesione do indywidualnych okoliczności danego wypadku wszystkie pozostałe kryteria oceny. Nie jest też przekonujący pogląd Sądu Apelacyjnego, że pełny obraz rozmiaru krzywdy powódki ujawnił się dopiero w momencie wyrokowania, gdyż przez cały czas postępowania była poddawana zabiegom medycznym i rehabilitacji. Z ustaleń stanowiących podstawę zaskarżonego wyroku wynika natomiast, że diagnozę postawiono dużo wcześniej, jeszcze przed operacją przeprowadzoną w dniu 2 lipca 2008 r. w Instytucie Ręki Chirurgii Dłoni, Łokcia i Ramienia w Paryżu, a po powrocie do Polski skarżąca była poddawana jedynie

leczeniu usprawniającemu, które jest i powinno być nadal kontynuowane. Nie można w tym stanie rzeczy odeprzeć podniesionego przez skarżącą zarzutu naruszenia art. 445 § 1 i art. 481 § 1 w związku z art. 455 k.c.

Uzasadniając zarzut naruszenia art. 444 § 1 k.c., skarżąca podniosła, że - wbrew odmiennej ocenie Sądu Apelacyjnego - zrefundowanie przez Fundację Splotu Ramiennego w [...] części wydatków na leczenie, nie powinno pozbawiać jej roszczenia przeciwko osobie zobowiązanej do naprawienia szkody. Podkreśliła, że według powołanego przepisu, w razie uszkodzenia ciała lub wywołania rozstroju zdrowia naprawienie szkody obejmuje wszelkie wyniki z tego powodu koszty, a zgodnie z utrwalonym orzecznictwem osobą wyłącznie legitymowaną do dochodzenia zwrotu tych kosztów jest poszkodowany, chociażby zostały one poniesione przez osobę trzecią.

Zmieniając wyrok Sądu pierwszej instancji i oddalając powództwo o zasądzenie kwoty 39 189,15 zł, stanowiącej różnicę między ogólnymi kosztami leczenia skarżącej (tj. 104 506,53 zł) a kwotą otrzymaną z fundacji (tj. 65 317,63 zł), Sąd Apelacyjny podkreślił, że pogląd, zgodnie z którym osobą legitymowaną do żądania zwrotu kosztów leczenia jest wyłącznie poszkodowany, został wyrażony w sprawach, w których koszty te ponieśli najbliżsi członkowie rodziny, wobec czego poszkodowani mogli po otrzymaniu odszkodowania zwrócić im poniesione wydatki. Pogląd ten nie przystaje jednak do niniejszej sprawy, ponieważ koszty leczenia zostały w części zrefundowane przez fundację ze środków pochodzących z wpłat licznych ofiarodawców, a w tych warunkach zwrot dokonanych wpłat jest mało prawdopodobny.

Podejmując ten problem trzeba przypomnieć, że pod rządami art. 161 § 1 k.z. Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 16 listopada 1962 r., IV CR 17/62 (OSN 1963, nr 11, poz. 246) stanął na stanowisku, że okoliczność, iż osoba trzecia pomogła poszkodowanemu nie zwalnia zobowiązanego do naprawienia szkody od obowiązku uiszczenia odszkodowania, ponieważ osoba trzecia świadczyła nie w swoim w interesie, lecz w interesie poszkodowanego, stosownie do okoliczności w formie świadczenia zwrotnego lub w formie bezpłatnego przysporzenia. W wyroku z dnia 17 czerwca 1964 r., I CR 639/63 (OSN 1965, nr 9, poz. 142) wskazał natomiast, że osobą uprawnioną do otrzymania odszkodowania z art. 161

§ 1 k.z. jest wyłącznie poszkodowany, bez względu na to, kto faktycznie pokrył koszty, o których mowa w tym przepisie. Stanowisko to zostało podtrzymane również po wejściu w życie kodeksu cywilnego (zob. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 4 lipca 1969 r., I CR 116/69, OSNCP 1970, nr 5, poz. 82, z dnia 11 sierpnia 1972 r., I CR 246/72, nie publ., z dnia 11 października 1972 r., II PZ 288/72, nie publ. i z dnia 7 listopada 1984 r., II CZ 402/84, nie publ.).

W niniejszej sprawie chodzi w istocie o ocenę ustalonego stanu faktycznego pod kątem dopuszczalności skompensowania uszczerbku doznanego przez skarżącą z uzyskaną przez nią korzyścią na skutek zrefundowania części kosztów leczenia przez fundację (*compensatio lucri cum damno*). Trzeba w związku z tym brać pod rozwagę z jednej strony zasadę, że odszkodowanie nie powinno przekraczać wysokości szkody i nie może być źródłem nieusprawiedliwionego wzbogacenia poszkodowanego, realizacji której służy reguła kompensacji szkody z uzyskanymi korzyściami, mająca swą normatywną podstawę w art. 361 § 1 k.c. Z drugiej strony trzeba uwzględnić regulację zawartą w art. 444 § 1 k.c., zgodnie z którą w razie uszkodzenia ciała lub wywołania rozstroju zdrowia naprawienie szkody obejmuje wszelkie wyniki z tego powodu koszty.

Do kategorii korzyści niepodlegających uwzględnieniu przy ustalaniu odszkodowania - jak wskazał Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 13 października 2005 r., I CK 185/05 (OSNC 2006, nr 7-8, poz. 133) - zalicza się powszechnie w piśmiennictwie dobrowolne świadczenia osób trzecich na rzecz poszkodowanego. Celem takich świadczeń bowiem nie jest z reguły zwolnienie osoby odpowiedzialnej od obowiązku naprawienia szkody, lecz nieodpłatne przysporzenie korzyści poszkodowanemu, bez nabycia roszczenia regresowego wobec osoby odpowiedzialnej. Uzyskana przez poszkodowanego korzyść nie jest normalnym następstwem zdarzenia, które spowodowało uszczerbek, wobec czego nie można przyjąć tożsamości źródła uszczerbku i korzyści. Dobrowolne świadczenie osoby trzeciej na rzecz poszkodowanego tylko wyjątkowo może doprowadzić do wygaśnięcia - w granicach tego świadczenia - wierzytelności poszkodowanego, a mianowicie wtedy, gdy osoba trzecia świadczyła na rzecz poszkodowanego w celu umorzenia zobowiązania z tytułu odszkodowania (art. 356 § 2 k.c.).

Z ustaleń Sądu pierwszej instancji, zaaprobowanych przez Sąd Apelacyjny i przyjętych za podstawę zaskarżonego wyroku wynika, że rodzice skarżącej, dzięki kierowaniu indywidualnych apeli, zgromadzili na koncie Fundacji Splotu Ramiennego w [...] kwotę 65 317,63 zł. Nie ulega w tej sytuacji wątpliwości, że intencją ofiarodawców było udzielenie pomocy poszkodowanej, a nie zobowiązanemu do naprawienia szkody przez umorzenie zobowiązania z tytułu odszkodowania. Brak zresztą przekonujących argumentów, które mogłyby przemawiać za przyjęciem, że kwota zebrana dzięki staraniom rodziców poszkodowanej oraz empatii i szczodroblewości ofiarodawców powinna zwalniać osobę zobowiązaną do naprawienia szkody od spełnienia tego obowiązku. Kwestia możliwości zwrotu uzyskanej pomocy ofiarodawcom lub - co bardziej sensowne - na konto Fundacji, po otrzymaniu odszkodowania od sprawcy szkody, nie przesądza o dopuszczalności skompensowania doznanego uszczerbku z uzyskaną korzyścią, istotne znaczenie bowiem ma brak tożsamości źródła uszczerbku i korzyści.

Z tych względów Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁵ § 1 oraz art. 108 § 2 w związku z art. 398²¹ k.p.c. uchylił zaskarżony wyrok w części oddalającej powództwo o zasądzenie kwoty 39 189,15 zł (pkt I b), oddalającej apelację powódki w pozostałej części (pkt II) oraz orzekającej o kosztach procesu (pkt I e, III i IV) i w tym zakresie przekazał sprawę Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania oraz rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.

jw

kc